

Abstract

Translation studies constantly interacts with many fields such as literary studies, cultural studies and philosophy, and various sub-disciplines under the influence of these fields. So, schools and movements that leave a mark on these affected fields constitute a workspace for descriptive translation studies, and thus it becomes possible to study on how these schools, movements or their characteristics that determine them are transferred to the target texts. Magical Realism, one of the influential movements of postmodern literature, has distinctive and characteristic elements such as the combination of reality and fantasy, usual and unusual, or the use of realism and surrealism in a harmonious manner. A source text created under the influence of this movement, and particularly such elements representing the magical realism in the text must be transferred to the target readers and culture in the way that they can easily perceive and realize them. Yet the source text must not be ignored for the sake of comprehension and fluent translating. In this study, the elements of magical realism seen in the short fiction 'the Aleph' by Jorge Luis Borges and their Turkish translations are compared and analysed on the basis of Venuti's critical approach to invisibility of translator and suggested strategies called domestication and foreignization. The aim of this analysis is to reveal the extent to which magical realistic elements seen in the Aleph are substituted or to what extent they are conserved during the translation process and thus to identify the invisibility status of the translator. The results show that the translator, by employing various translation procedures, has mostly foreignized the elements indicating that the presence of the translator and magical realistic features are reflected in the target text.

Key Words: Magical Realism, Venuti, domestication, foreignization, the Aleph, Jorge Luis Borges

Öz

Çeviribilim, başta dilbilim olmak üzere yazın çalışmaları, kültürel çalışmalar ve felsefe gibi pek çok alan ve bu alanların etkisinde gelişen çeşitli alt disiplinlerle sürekli etkileşim halindedir. Bunun bir sonucu olarak, etkilendiği bu alanlar üzerinde iz bırakan ekoller veya akımlar çeviribilim için betimleyici bir çalışma zemini oluşturmakta; eserlere yansıyan bu akımların ve onları belirleyen özelliklerin çeviri metinlere ne şekilde aktarıldığını incelemek mümkün hale gelmektedir. Postmodern edebiyatın etkili akımlarından biri olan Büyülü Gerçekçilik, gerçeği ve fantastiği, alışılmışı ve alışılmamış olanı bir arada bulundurması veya gerçeklik ve gerçeküstüyü birbirine uyumlu bir biçimde kullanması gibi kendine özgü ve belirgin unsurlara sahiptir. Bu akımın etkisinde oluşturulmuş bir kaynak eserin ve özellikle eserde akımı temsil eden bu gibi unsurların, hedef okuyucuda ve kültürde benzer hissi yaratacak şekilde, anlaşılabilirliğe uğruna kaynak metinden çok fazla uzaklaşmadan aktarılması önem taşımaktadır. Bu çalışmada, Büyülü Gerçekçilik akımının öncülerinden Jorge Luis Borges'in orijinal adıyla El Aleph, İngilizce adıyla The Aleph adlı kısa öyküsünün dilimize İngilizceden yapılan çevirisi, Venuti'nin çevirmenin görünmezliği adını verdiği eleştirel yaklaşımı ve önerdiği yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri çerçevesinde karşılaştırılabilir olarak analiz

¹ Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi, Rektörlük, e-posta: ozgeertek@hitit.edu.tr

² Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, e-posta: ntemur@gazi.edu.tr

edilmiştir. Bu analizle, hikâyenin orijinalinde yer alan büyülü gerçekçi unsurların ne ölçüde korunduğu veya ne ölçüde yerleştirildiğine ilişkin çözümleme yapmak ve çevirmenin görünmezlik konumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Sonuç olarak, Alef adlı öyküde yer alan büyülü gerçekçi unsurların çeviri süreci boyunca çevirmenin kelimesi kelimesine çeviri, dipnot kullanma veya tekrarlama gibi çeşitli yöntemler kullanarak çoğunlukla yabancılaştırma stratejisini benimsediği tespit edilmiştir. Bu da, çevirmen mevcudiyetinin daha fazla hissedildiğini, çevirmenin kaynak metindeki farklılıkları gözeterek çeviri yaptığını ve öykünün büyülü gerçekçi özelliklerinin hedef metine de yansıtıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyülü Gerçekçilik, Venuti, yerleştirme, yabancılaştırma, Alef, Jorge Luis Borges

Giriş

Çeviri, hangi akımdan olursa olsun edebî bir eseri çevrildiği kültür içerisinde en üst düzeye de çıkarabilir, onu kendi dizgesinde var olduğu konumundan daha farklı, daha sönük bir konuma da çekebilir. Bu nedenle, çevirisi yapılan bir edebî eserin kaderi, onu kaynak dilden hedef dile aktaran çevirmen ve onun oluşturduğu çeviri metnin elindedir. Bazı edebî eserlerin çevirisi ile başa çıkmanın yolu, kaynak metinde var olan belirgin unsurları (örneğin; kültüre özgü öğeleri) saptayıp, onları çeşitli çeviri stratejileri kullanarak hedef kültüre aktarmaktır. Ancak, kurgu, fantastik, gerçeküstü veya büyülü gerçekçilik akımı gibi gerçek düzlemin dışında öğeler içeren akımlardan ortaya çıkan, kendi içinde çok yönlü, çok çeşitli unsurlara sahip ve mitolojik, epik, dinî göndermeler içeren eserlerin çevirisinde ise çevirmenin de aynı şekilde çok yönlü ve çok çeşitli bilgiye veya bilgi birikimine ihtiyacı vardır. Zira bu akımlarda ortaya çıkan şiir, roman, öykü gibi türlerde üretilmiş eserlerin etkisi kendi dilinde, kendi okurları üzerinde bile karmaşık ve anlaşılmasız olabilmekte ve bu nedenle 'eğitilmiş kitle' gibi belirli bir okur kitlesine hitap edebilmektedir. Bu türden akımların arasında yer alan *Büyülü Gerçekçilik* yirminci yüzyılda Latin Amerika'da doğmuş ve daha sonra tüm dünya edebiyatında dikkat çekmiştir. Başlangıcından bu yana özellikle roman ve öykü türünde kendini göstermiş olan akım, pek çok yazarın gerçeküstüyü gerçekle birlikte kurguladığı eserlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu eserlerin çoğu dilimize çevrilerek Türk okurlarına da sunulmuştur. Yazın literatürüne bakıldığında, her ne kadar eserlerin büyülü gerçekçi yönlerini değerlendirerek onları çözümleyen veya karşılaştırmalı olarak inceleyen pek çok çalışma bulmak mümkün olsa da, bu eserlerin veya onları büyülü gerçekçi yapan özelliklerinin çevirisi üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Büyülü gerçekçi unsurların çeviri sürecinde, çevirmen tarafından alınan kararlar ve kullanılmış olduğu çeviri stratejileri, bu unsurların kendi dizgesinde yarattığı etkiyi yaratabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Hedef dil okuyucusuna akıcı ve anlaşılır metinler ile ulaşmak elbette ki çevirinin bir gereğidir. Ancak Lawrence Venuti'nin de belirttiği üzere bu akıcılık ve anlaşılabilirlik çevirmenin görünmezliğine sebep olmakta ve hatta kaynak metni bile ortadan kaldırmaktadır (Venuti, 1995). Bu durum, büyülü gerçekçi unsurlar açısından değerlendirildiğinde, yazarı ve onun takip ettiği akımı temsil eden bu unsurların, akıcı ve anlaşılabilirlik adına hedef metin içerisinde yitip gitmesi, kaynak metnin ve yazarın da yitip gitmesine sebep olabilir.

Bu nedenle, bu çalışmada, büyülü gerçekçilik akımının öncülerinden olan Jorge Luis Borges'e ait *Alef* adlı kısa öyküde yer alan büyülü gerçekçi unsurların dilimize yapılan çevirisi, Venuti'nin *çevirmenin görünmezliği* yaklaşımı için önerdiği yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri çerçevesinde değerlendirilecek ve böylece bu unsurların nasıl ve ne şekilde çevrildiği üzerine değerlendirmeler yapılarak çevirmenin görünmezlik konumu belirlenmeye çalışılacaktır.

Büyülü Gerçekçilik Akımı

'Eğer bir hayalet kahvaltıda masanıza oturur ve siz de dehşete kapılıp, korkarsanız bu korku-fantastik olur. Ancak, 'Ah bir hayalet, şu reçeli uzatabilir misin?' dersiniz büyülü gerçekçilik olur. Siz böyle dedikten sonra hayalet, 'Benim büyükannem çok güzel soğan reçeli yapardı' der; siz de buna karşılık 'Saçmalama soğanın reçeli yapılmaz' dersiniz büyülü gerçekçi olur.'

Pek çok girişimden sonra büyülü gerçekçiliğin tanımının yapılamayacağı anlaşılınca, Punter (2005), en azından fantastik ve büyülü gerçekçilik arasındaki ayrımı göstermek için yukarıdaki örneği vermiştir (akt. Erdem, 2011). Büyülü gerçekçilik, ilk olarak 1923 yılında sanat alanında ortaya çıkmış, Alman sanat eleştirmeni Franz Roh tarafından bir tabloyu tanımlamak için kullanılmıştır. Akım daha sonra sanat alanından, edebiyat alanına yayılmıştır. İtalyan yazar ve eleştirmen Massimo Bontempelli büyülü gerçekçiliği eserlerine yansıtan ilk kişi olarak anılmaktadır (Kuşçu, 2014). Kesin ve net bir çizgiyle kurgu ve fantastikten ayrılmamakla birlikte, büyülü gerçekçilik Hegerfeld (2015) tarafından 'anlatıda bir yandan inanılması güç ve fantastik öğeler içeren, öte yandan gerçekçi bir bildirim inandırıcı bir tonunu sürdüren bir çeşit modern kurgu' olarak açıklanmıştır (akt. Kuşçu, 2014). Kübalı yazar Alejo Carpentier, *Bu Dünyanın Krallığı (1949)* romanının önsözünde büyülü gerçekliğe yakın bir terim olan 'harika gerçekçilik' ifadesini kullanmıştır. 1960'larda Latin Amerikan edebiyatının yükselişiyle beraber, akım dünya edebiyatında önem kazanmıştır (Turgut, 2003). Akımın öncülüğünü Jorge Luis Borges (*Alçaklığın Evrensel Tarihi*), David Almond (*Garajdaki Giz*), Mihail Bulgakov (*Usta ile Margarita*), Angela Carter (*Büyülü Oyuncakçı Dükkânı*) ve Gabriel Garcia Marquez (*Yüz Yıllık Yalnızlık*) gibi isimler yapmıştır. Ülkemizde ise Latife Tekin *Sevgili Arsız Ölüm* adlı eseri ve çeşitli dönemlerde yazdığı diğer eserleriyle büyülü gerçekçilik akımını takip etmiştir.

Roland Walter (1993), büyülü gerçekçi metinlerde var olan ve onları diğer türlerden ayıran temel özellikleri açıklamaya çalışmıştır. Walter'a göre büyülü gerçekçi metinleri diğerlerinden ayıran en önemli unsur; yazarın, anlatıcıların ve karakterlerin gerçek dışı veya doğaüstü olanı normal, gerçek olarak algılamaları ve okuyucunun da bunu sorgulamamasıdır. Bununla birlikte, gerçeklik ve gerçeküstünün metin içerisinde uyumlu ve bir bütün olarak yer alması da büyülü gerçekçilikte öne çıkan bir özelliktir (akt. Erdem, 2011). Walter son olarak, yazarın ketumluğundan söz eder. Anlatıcı olarak yazar, büyülü gerçekçi bir eserde okuyucunun tuhaf olanı sorgulamamasını sağlamak için hiçbir açıklamada bulunmaz, böylelikle uzaklık ve uzaklaşma duyguları yaratılırken, olaylar ve olayların akışı ön plana çıkarılır (Bars, 2013). Ayrıca, Cooper'a göre büyülü gerçekçiliğin bir başka özelliği anlatım tarzı ve metnin içeriği açısından bir çeşit melezlik özelliği taşımasıdır. Kuşçu (2014) çalışmasında verdiği dipnotla Cooper'ın bu görüşünü şöyle açıklar; *'Ona göre büyülü gerçekçi metinlerde melezlik, yaşam ve ölümün, tarihsel gerçeklik ve büyüünün, bilim ve inancın paradoksal boyutları arasında bir birleştiricilik sağlar. Bu birleştiricilik büyülü gerçekçi anlatıların olay örgülerini, temalarını ve anlatı yapılarını belirler. Bu tarz kurgusal metinlerin olay örgüleri sınırlarla, değiştirmekle, karışım ve birleştirmekle ilgilenir. Böylece gerçeklik, geleneksel gerçekçi tekniklere göre daha doğru bir biçimde sergilenir'* (s.121). Son olarak belirtmek gerekir ki, gerçekçilik, doğalcılık, toplumsal gerçekçilik, psikolojik gerçekçilik ve gerçeküstücülük temeline dayanan büyülü gerçekçi metinlerde, geleneksel kodlama tarzı olarak edebî gerçekçilik sorgulanır (Arargüç, 2016).

El Aleph, The Aleph, Alef

Alef öyküsü, Borges'in aynı isimli kitabı içerisinde yer alan on yedi kısa öyküden birtanesidir. Bu öykülerde Borges'in edebî karakterini en iyi şekilde görmek mümkündür. Borges, düşsel yönü kuvvetli, Doğu ve Batı' yı okumuş ve ciddi bir bilgi birikimine sahip değerli bir yazardır. *Alef*'te ve Borges'in diğer eserlerinde yer alan öykülere bakıldığında, Doğu ve Batı mitolojileri, efsaneler, epik anlatılar ve bu farklı kökenlerde süregelen farklı dinlerin özelliklerine ne denli hakim olduğu anlaşılır. Borges'in büyülu gerçekçiliği, akımın kendi tanımındaki karmaşa gibi biraz karmaşıktır. Büyülü gerçekçi yazarlardaki mitik unsurları inceleyen Donald Shaw, çalışmasında Borges'ten bahsederken '1955 yılında ilk kez Latin Amerika'da gündem olan büyülu gerçekçilik akımının ortaya çıkışıyla birlikte Angel Flores tarafından Borges'in akımla doğrudan ilişkilendirildiğini' vurgulamış, sonuç itibariyle, büyülu gerçekliğin temel taşları olan gerçeküstü veya olağanüstünün Borges'in eserlerinde görülebildiğini savunmuştur (Shaw, 2005).

Alef'te olaylar kısaca şöyle gelişir; aynı zamanda öykünün anlatıcısı olan Borges sevdiği kadını, Beatriz Viterbo'yu kaybeder ancak her doğum gününde kadının babası ve kuzenini ziyaret etmeye devam eder. Bu ziyaretlerinde, Beatriz'in kuzeni Carlos Argentino ona sürekli yazdığı şiirlerden bahseder ve bir gün onu ev sahipleri Zunino ile Zungri'nin bar açılışına davet eder. Burada, Borges'ten şiirlerine önsöz yazması için Alvaro Melian Lafinur adındaki sağlam bir edebiyatçıdan rica etmesini ister. Bir gün, Borges Carlos'tan gelen bir telefonun bu konuyla ilgili olacağını düşünür ancak Carlos telefonda ona ev sahiplerinin evini yıktıracağını ve bunun kesinlikle olmaması gerektiğini, çünkü bodrumunda bir Alef oluşunu ve o güzel şiirleri ancak bodrumundaki Alef'i gördüğünde yazabildiğini söyler. Alef, 'evrendeki bütün noktaları içeren bir noktadır; yeryüzündeki bütün yerlerin, her açıdan, açık seçik, birbirine karışmadan görüldüğü tek yer, dünyadaki tek noktadır'. Bunun üzerine Borges, Carlos'un evine gider ve Alef'i görmek istediğini söyler. Birlikte bodruma inerler, Carlos oradan ayrılır, bodrumun kapısını kapatır ve Borges'e yere uzanmasını, hiç kıpırdamadan gözünü merdivenin 19. basamağına dikmesini ve Alef'in gelmesini beklemesini söyler. Daha sonra, Borges de Alef'i görür. Alef, parlak, rengârenk ve birkaç santim çapında bir çemberdir ama 'tüm âlem gerçekten ve eksiksiz' olarak içindedir. Borges Alef'in içinde gördüklerini saymakla bitiremez, onu tarif edecek sözcükler bulamaz. Daha sonra hiç bir şey söylemeden oradan ayrılır.

Alef, Borges' in büyülu gerçekçi öykülerinden biri olmasının yanı sıra varoluşa ilişkin pek çok karmaşık konular, mitolojik unsurlar, paradokslar da içermektedir. Aslında bunlar da büyülu gerçekçi romanlar da görülen özellikler olarak sayılabilir. Varoluşçu açıdan bakıldığında, Borges' in bu hikâye ile vermek istediği konular şöyle sıralanabilir; (1) Gerçeği bilmek mümkün değildir; (2) kişilik yaşanmışlıklarla oluşur ve bu nedenle sürekli bir değişim içerisinde; (3) dil yaşanmışlıkla ifade edilir ve yorumlanır dolayısıyla da iletişim aracı olarak güvenilir değildir; (4) gerçeği görmezden gelmek için insanoğlu maske takar ve bu da gerçek iletişimin gerçekleşmeyeceğini gösterir (McBride, 2017).

Orijinal dili İspanyolca olan *El Aleph*, daha sonra Borges'in izniyle İngilizceye ve pek çok başka dile de çevrilmiştir. 1998 yılında İletişim yayınları, Borges' in Toplu Eserlerinin ikinci cildini çevirmek üzere Jorge Luis Borges Vakfı ile anlaşma yapmıştır. Konuyla ilgili olarak, kitabın başında yayınevi şu notu düşmüştür:

'Toplu Eserler'in ikinci cildi olan Alef'teki kimi öyküler daha önce Ölüm ve Pusula, Yolları Catallanan Bahçe, Gölgeye Övgü başlıklı kitaplarda, Alef öyküsü ise Yazko dergisinde ve

Modern Dünya Edebiyatı Antolojisi'nde yer almıştır. Tomris Uyar, Fatih Özgüven ve Fatma Akerson öyküleri İngilizceden, Peral Bayaz İspanyolcadan dilimize çevirmiştir.'

Yayınevinin notunda belirtilen *Modern Dünya Edebiyatı Antolojisi* 1988 yılında yazar Enis Batur tarafından düzenlenmiştir. Antolojide, dünya edebiyatından dilimize çevrilmiş ve okunmayı, incelenmeyi bekleyen sayısız eser biraraya getirilmiştir. Çeviriler; Tahsin Yücel, Cemal Süreya, İlhan Berk, Cevat Çapan gibi usta isimler tarafından yapılmıştır. İlk kez burada yayınlanan *Alef* öyküsünü ise İngilizce versiyonundan Fatma Akerson Türkçeye çevirmiştir. Akademisyen, dilbilimci ve edebiyatçı bir çevirmen olarak düşünüldüğünde, Akerson'un *Alef* gibi bir öyküyü hedef okuyuculara aktarırken oluşturduğu dikkati ve titizliği göz ardı etmemek gerekir.

Bahsi geçen Antolojide ve İletişim yayınlarının baskısında yer alan *Alef* öyküsünün çevirileri karşılaştırıldığında, çeviri metnin herhangi bir değişikliğe uğramamış olduğu (çok az görülen dipnot ve imla değişiklikleri dışında), aynı hedef metnin tekrarlandığı gözlenmiştir. Bu iki yayım dışında, *Alef*'in başka bir isim tarafından yapılan çevirisine literatürde rastlanmamıştır.

Alef'in bir öykü olarak Türkiye'deki serüveni, yalnızca İngilizceden Türkçeye yapılan çevirisi ile sınırlı kalmamıştır. 1982 yılında, farklı çizgi roman anlayışıyla okurları etkileyen Martin Mystere serisi, iki sayısında Jorge Luis Borges'i konu edinmiştir. 'Kum Kitabı' ve 'Alef' adıyla yayınlanan sayılarda çizgi roman kahramanı 'İmkânsızlıklar Dedektifi' Martin Mystere'nin Kum Kitabı'nı arama ve Alefi görme macerası anlatılmaktadır. Derginin serileri, Türkiye'de *Atlantis Martin Mystere Aylık Çizgi Roman* adıyla Aksoy Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. Dergiler, İtalyanca orijinalinden Türkçeye çevirmen Ay Barka tarafından aktarılmıştır. Borges'in öyküleri her iki sayıda da farklı bir olay örgüsü etrafında geçer. Dergi yazarları Enrico Lotti ve Andrea Pasini bu olay örgüsü ile başarılı bir iş çıkarmış, Kum Kitabı ve Alef öykülerine yaptıkları bol göndermelerle okura Borges'i ve onun dünyasını anlatmayı/aktarmayı başarmışlardır (Lotti ve Pasini, 1996).

Lawrence Venuti'nin Çevirmenin Görünmezliği Yaklaşımı

Diğer pek çok alan gibi, yirminci yüzyılın ikinci yarısında çeviribilim çalışmaları da hız kazanmış ve çeviribilim araştırmacısı Holmes (1972) alanı 'kendi yöntem ve teorileri olan özerk bir alan' olarak açıklamıştır (Venuti, 2000: 172-185). Bu süreçte çeviribilim alanında dikkat çeken en önemli şey, hedef dil ve kültüre odaklanan bir yaklaşımın benimsenmesi olmuştur. 'Betimleyici çeviri araştırmaları' adını alan bu yaklaşımla beraber, kaynak ve hedef metinler bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmeye başlanmıştır. Yani metinlerin oluşturulduğu sosyal ve kültürel ortamlar, çevirmenin kararları ve bu kararlara bağlı olarak kullandığı stratejiler, yöntemler ve onların etkisi ön plana çıkmıştır. Hedef kültür odaklı çevirinin özellikle kendini gösterdiği çağdaş çeviri yaklaşımları sayesinde, betimleyici çalışmalar yöntemsal ve kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Günümüze kadar gelen süreçte, betimleyici çalışmalar Çeviribilim literatürüne pek çok katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, her ne kadar hedef metinlerin ve onları oluşturan çevirmen kararlarının betimlenmesini ve çözümlenmesini sağlasa da, çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Betimleyici çalışmaların hedef kültür odaklı yaklaşımları benimsemesinden dolayı, kaynak metinlerin ve onları ortaya koyan yazarların yok olmasına sebep olduğunu düşünen çeviribilim araştırmacıları da olmuştur. Bu türden yaklaşımların ve eleştirilerin amacı, çağdaş dönem öncesindeki gibi kaynak metine ya da kaynak yazara yeniden odaklanmak değil, kültürel farklılıkları gidermek amacıyla 'ideolojik bir duruş' sergilemektir (Gürçağlar, 2014: 146).

Amerikalı çeviribilim araştırmacısı Lawrence Venuti'nin, *The Translator's Invisibility: A History of Translation* (1995) adlı kitabında ortaya koyduğu çevirmenin 'görünmezlik' konumuna ilişkin eleştirel yaklaşımı çeviribilim alanına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Venuti, çevirmenlerin kullanacakları çeviri stratejilerini, akıcı ve anlaşılır hedef metinler oluşturmak amacıyla uygun olarak belirlediklerini ve bunun da çevirmenleri görünmez bir duruma düşürdüğünü belirtmektedir. Ona göre, çevirmenler hem hedef kültürde çeviri kitapla ilgili yapılan eleştiri veya tanıtım yazıları gibi yazılarda onlara değinilmemesiyle görünmez hale gelmekte, hem de kendilerinin hedef kültürün beklentilerini karşılamak amacıyla akıcı dil oluşturma çabaları onları görünmez hale getirmektedir. Ayrıca bu konuda görünmez hale gelen yalnızca çevirmen değil aynı zamanda oluşturulan çeviri metindir (Venuti, 1995: 5). Venuti, çevirmenin varlığının daha fazla hissedildiği çeviriler aracılığıyla bu durumun düzeltilbileceğini ve bu nedenle çeviride 'yabancılaştırma' (foreignization) stratejisinin benimsenmesi gerektiğini savunur. Çevirmenin ve çevirinin görünmezliği ile ilişkilendirilecek bir diğer kavram ise 'yerleştirme' (domestication) stratejisidir.

Yerleştirme, çeviri metnin erek dil okurları tarafından kolaylıkla kabul görebilmesi için kaynak metnin yabancılığının mümkün olduğunca azaltılması olarak açıklanabilir. Venuti'nin *yerleştirme* kavramının esin kaynağı, on dokuzuncu yüzyılda çeviri üzerine yaklaşımlarıyla dikkat çeken Alman kuramcı Friedrich Schleiermarcher olmuştur. Schleiermarcher iki çevirmen kararı önerir; 'çevirmen ya yazarı mümkün olduğunca rahat bırakıp, okuyucuyu yazara götürür veya okuyucuyu mümkün olduğunca rahat bırakıp, yazarı okuyucuya götürür' (Lefevere, 1992: 141). Yazarın okura yaklaşması, kaynak metnin dilsel ve kültürel farklılıklarının azaltılması ve böylece yerleştirme stratejisinin benimsenmesi demektir. Venuti'ye göre çevirinin amacı kültürel bir farklılığın alışılmış bir biçimde metinde gösterilmesidir ve bu da yabancı metnin tamamen yerleştirilmesine sebep olur (Venuti, 1995: 18). Venuti'nin çevirmenin görünürlüğüne sağlanması için önerdiği yabancılaştırma stratejisi ise okurun yazara götürülmesi, yani hedef dil okurlarının kaynak metindeki farklılıkları hissetmesi veya fark etmesi olarak açıklanabilir. Yabancılaştırma stratejisinin amacı 'okuru yadırgatacak, şaşırtacak, çeviri ve kaynak kültür üzerine düşünmeye davet edecek yabancılaştırıcı bir bağlam oluşturmaktır' (Gürçağlar, 2011: 146). Yabancılaştırmayı benimseyen bir çevirmen sözcüğü sözcüğüne çeviriye tercih edebileceği gibi yabancı olan öğeyi vurgulayarak, dipnot kullanarak veya farklılığı bir şekilde açıklayarak çevirisini gerçekleştirebilir.

Alef'te Yabancılaştırma ve Yerleştirme

Büyülü gerçekçi metinlerde ortak olan ve en belirgin olduğu düşünülen unsur, bu tür metinlerin hem gerçek olanı hem de büyülü, gerçeküstü olanı içermesidir. Alef hikâyesinde ise gerçeküstü olan Alef'in kendisidir ve Borges onu metin dışı içsel ve toplumsal gerçeklikle iç içe vermiştir.

'On the back part of the step, toward the right, I saw a small iridescent sphere of almost unbearable brilliance. At first I thought it was revolving; then I realised that this movement was an illusion created by the dizzying world it bounded. The Aleph's diameter was probably little more than an inch, but all space was there, actual and undiminished.' (s.6)

'Basamağın arka kısmında, sağa doğru, neredeyse dayanılmaz bir parlaklıkta, gökkuşağının tüm renklerini içeren bir çember gördüm. Önce döndüğünü sandım, ama sonra bu titreşimin kapsadığı dünyanın sersemleticiliğinden gelen bir yanılığ olduğunu

anladım. Alef'in çapı herhalde birkaç santimden fazla değildi, ama tüm âlem gerçekten ve eksiksiz içindeydi.' (s.146)

Bu kesitin arka planında, romanın anlatıcısı ve başkişisi olan Borges, Carlos'un söylediği gibi bodrum kata iner, yere uzanır, kıpırdamadan durur ve gözünü 19. basamağa diker. Gözlerini kapatıp açınca birden Alefi görür. Öykünün metindışı gerçeklik düzleminde yer alan gerçeküstü öge olarak Alef'in tasvir edildiği bu kısmın kaynak dilden hedef dile yapılan çevirisi önemlidir. Burada çevirmen 'a small iridescent sphere' ifadesini, 'gökkuşağının tüm renklerini içeren bir çember' olarak çevirmiştir. 'Small' kelimesini çıkarma yoluyla çeviride aktarmamış ancak aynı zamanda 'iridescent' sıfatının altında yatan o renk ve parlaklık cümbüşünü aktarabilmek için 'gökkuşağının tüm renklerini içeren' şeklinde eklemeye yoluyla çevirmiştir. Ayrıca 'inch' ölçü birimini 'santim' olarak çevirmiştir. Çevirmen bu yapmış olduğu eklemeye ve çıkarmalarla, yerlileştirme yoluna gitmiş ve Alef'in görüntüsüne ilişkin hedef okurun beklentisini ön planda tutmuştur. Böylelikle, alınan kesitin geneline bakıldığında, kaynak metinde yer alan gerçeküstü öge tasvirinin hedef metinde de benzer etkiyi yaratmakta olduğu söylenebilir.

Büyülü gerçekçi anlatılarda gerçek dışı olan gerçek olanla iç içedir ve birlikte açıklanır. Aşağıda öyküden yapılan alıntı, Carlos Argentino'nun Alef'i ilk gördüğü an onun gerçek olan bir şekilde evin bodrumuna gizlice inişini, daha sonra düşüşünü ve gözlerini açtığı anda gerçek dışı unsur olan Alefi gördüğünü anlatmaktadır.

'One day when no one was home I started down in secret, but I stumbled and fell. When I opened my eyes, I saw the Aleph.' (s.4)

'Bir gün evde kimse yokken gizlice aşağı indim ama ayağım kaydı ve düştüm. Gözlerimi açınca da Alef'i gördüm.' (s.142)

Bu kesitin çevirisinde çevirmen gerçek dışı unsur ve gerçek olanı bir arada anlaşılır biçimde aktarmıştır. Bunu yaparken, kelimesi kelimesine çeviri yönteminden yararlanmış ve metni hedef okurun anlayacağı şekilde aktarmıştır.

Borges, anlatıcı olarak metindeki büyülü gerçekçi dünyaya inanan bir bakış açısına sahiptir. Alefi gördükten sonra içinde gördüklerini aktardığı cümleler onun Alef'e inandığını ve aynı zamanda evreni algılayışını göstermektedir. Bu nedenle, aşağıda yer alan ve öykünün bu kısmından alınmış olan kesitin çevirisini incelemek yerinde olacaktır;

'I saw the teeming sea; I saw daybreak and nightfall; I saw the multitudes of America; I saw a silvery cobweb in the center of a black pyramid; I saw a splintered labyrinth (it was London); ..... I saw in a backyard of Soler Street the same tiles that thirty years before I'd seen in the entrance of a house in Fray Bentos; I saw bunches of grapes, snow, tobacco, lodes of metal, steam; .... a copy of the first English translation of Pliny -- Philemon Holland's -- and all at the same time saw each letter on each page...' (s.5)

'Denizin dalgalanışını gördüm, günün doğuşunu, günün batışını gördüm; Amerika'daki insan yığınlarını gördüm; siyah bir piramidin ortasındaki gümüş rengi örümcek ağını gördüm; parçalanmış bir labirent gördüm, (bu Londra'ydı); ..... Soler sokağındaki bir arka avluda otuz yıl önce Frey Bentos'taki bir evin girişinde gördüğüm yer çinilerinin aynalarını gördüm; üzüm salkımları, kar yığınları, tütün, maden damarları, buhar gördüm; ..... Pliny'nin ilk İngilizce çevirisinin bir kopyasını gördüm -Philemon Holland'ın yaptığı- ve aynı zamanda her sayfadaki her harfi gördüm...' (s.146)

Çevirmen 'the multitudes of America' ifadesinde yazarın insanları kastettiğini anlayarak ekleme yoluyla 'Amerika'daki insan yığınları' şeklinde çevirmiştir. Bununla birlikte, yer isimleri olarak beliren 'Soler' ve 'Fray Bentos' gibi yer isimlerini ve özel isim olarak geçen 'Philemon Holland' isimlerini tekrarlama yoluyla okuyucuya aktarmıştır. Kesite genel itibarıyla bakıldığında, çevirmenin kaynak metinden çok uzaklaşmadan yabancılaştırma stratejisini benimsediğini söylemek mümkündür.

Büyülü gerçekçi öykülerde dikkati çeken bir diğer özellik, gerçek ve gerçek dışılıkla doğal olarak başlayan ve anlatının herhangi bir düzleminde de farklı açılardan kendini gösteren melezliktir. Gerçek dışı olarak öyküde yer alan Alef'in varlığının ve aynı zamanda süregelen normal hayatın bir arada verilmesi melezlik olarak görülebilir. Bununla birlikte Borges'in öyküsünde Doğu-Batı kültürünü sentezleyerek her birine ayrı ayrı göndermeler yapması da melezlik olarak açıklanabilir:

'Our twentieth century had inverted the story of Mohammed and the mountain; nowadays, the mountain came to the modern Mohammed.' (s.2)

'Yirminci yüzyulumuz Muhammet'le dağın öyküsünü tersine çevirmişti. Bugün artık dağ çağdaş Muhammet'e geliyordu.' (s. 136)

Carlos Argentino bu kısımda her bir yanı telefon, telgraf, radyo, el kitapları gibi çeşitli araçlarla donanmış olan 'çağdaş insanı' anlatmaktadır. Bu nedenle de konuşmasının sonunda 'bugün artık dağın çağdaş Muhammet'e geldiğini söylemektedir. Fishburn ve Hughes hazırladıkları *Borges Sözlüğü*'nde (1990), Alef'te bahsi geçen Muhammet ve dağın öyküsünü şöyle aktarmışlardır; İslam peygamberi Muhammet' ten mucizesini göstermesi için Sefa Dağı'nın kendisine gelmesini emretmesi istenmiş, dağ gelmeyince de, 'eğer dağ emrime uysaydı üstümüze yıkılırdı. Bu durumda ben dağa giderim ve Allah'ın bize gösterdiği merhamet için ona şükrederim' demiştir (s.131). Çevirmen bu kesitte kelimesi kelimesine çeviri yönteminden yararlanmış ve Borges'in bilgi birikiminde yer alan pek çok din gibi İslamiyet ile ilgili bilgisini ortaya koyduğu bu kısmı hedef okura aktarmayı başarmıştır. Ayrıca, özel isim olan 'Mohammed' kelimesi, pek çok özel isimde görülen ortografik adaptasyon yoluyla 'Muhammet' şeklinde iletilmiştir. Çevirmenin bu cümlenin çevirisi için aldığı kararların tümü, burada da yabancılaştırma stratejisinin ön planda olduğunu göstermektedir.

Alef öyküsünde, hem düzyazıya hem de şiire yer verilmesi melezlik unsuru açısından ele alınabilecek bir diğer durum olarak görülebilir. Bu durumda metinde yer alan ve Carlos' a ait olan şiirin çevirisi de hedef okuyucular için önemlidir.

Mine eyes, as did the Greek's, have known men's / towns and fame, / The works, the days in light that fades to amber; / I do not change a fact or falsify a name -- / The voyage I set down is... autour de ma chambre. (s.2)

'Gözlerim, Yunanlınunkiler gibi, insanın kentlerini ve ününü bil, / İnsanın işlerini aydınlıktan keplibara dönüşen günlerini; / Hiçbir olguyu değiştirmedim ve çarpıtmadan hiçbir adı / Giriştiğim voyage* işte . . .autour de ma chambre.**' (s.136)

Şiirin çevirisinde, çevirmen son dizede yer alan 'voyage' kelimesini, orijinalinde olduğu gibi, çevirmeden bırakmış ancak dipnot ile 'Voyage: Yolculuk' şeklinde hedef okuyucuya açıklama yapmıştır. Aynı şekilde 'autour de ma chambre' ifadesi de 'odanın çevresinde' şeklinde ek bir dipnot bilgisiyle aktarılmıştır. Burada çevirmenin dipnot kullanmasındaki bir diğer neden, orijinalinde de Fransızca olarak belirtilmiş olan bu ifadelerin Borges'in Xavier de Maistre isimli Fransız yazarın eserine dikkat çekmek için bilinçli olarak yazıldığını fark etmesi ve bu koşulu bozmak istememesi olarak değerlendirilebilir. Zira

Borges'in eserinde kullandığı isimlerin çoğu aslında gerçekte var olan ama öykü içerisinde kurgu amaçlı kullanılmış kişilerdir. Ayrıca, şiir satırlarının çevirmen tarafından birebir çeviri yöntemiyle aktarılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Sonuç olarak, çevirmen birebir çeviri, tekrarlama ve dipnot kullanarak yabancılaştırma stratejisini benimsemiş ve varlığını hissettirmiş, görünürlüğünü korumuştur.

Carlos'un yazdığı ve olayın üzerine kurgulandığı bu şiir ile Borges pek çok göndermede de bulunmuştur. Zaten Carlos bu göndermeleri hikâye içerisinde kendisi açıklamaktadır:

'I should, in all fairness, speak of the novel rhyme in lines two and four, and of the erudition that allows me -- without a hint of pedantry! -- to cram into four lines three learned allusions covering thirty centuries packed with literature -- first to the Odyssey, second to Works and Days, and third to the immortal bagatelle bequathed us by the frolicking pen of the Savoyard, Xavier de Maistre.' (s.2)

'Açık konuşmam gerekirse, ikinci ve dördüncü dizelerin oluşturduğu çarpıcı ve yeni uyak anlayışına da dikkati çekmeliyim -kesinlikle kendime pay çıkarmak istemiyorum- ama dört dizeye edebiyatla dolu otuz yüzyılı kapsayan üç ayrı gönderme sığdırmama olanak sağlayan derin bilgi de gözden kaçmamalı - birincisi Odissea'ya, ikincisi "İşler ve Günler"e,* üçüncü de bize Savoie'lı Xavier de Maistre'in şen kaleminden miras kalan o ölümsüz uçarıklara. **' (s.137)

Burada, 'Odissea'nın hedef okuyucu kitlesi tarafından bilindiği varsayımıyla çevirmen kelimeyi olduğu gibi aktararak tekrarlama yoluna gitmiştir. Bununla birlikte, 'Works and Days' ifadesini kelimesi kelimesine çevirerek 'İşler ve Günler' şeklinde aktarmış, ancak yanına yıldız ekleyerek bir dipnotla 'İşler ve Günler: Hesiod'un yapıtı-ç.n.' olarak açıklamıştır. Ayrıca, yine dizelerde geçen 'Autour de ma chambre' ifadesinin Xavier de Maistre'a ait bir yapıt olduğunu aktarmıştır. Çevirmen, çeviri esnasında tekrarlama, kelimesi kelimesine çeviri veya dipnot düşme gibi stratejiler uygulamıştır. Böylelikle kaynak metinde yer alan kelime ve ifadeleri koruyarak yabancılaştırma stratejisi aracılığıyla Borges'in dünyasında nasıl göründüklerini hedef kültüre de aktarmaya çalışmıştır.

Büyük gerçekçi anlatılarda görülen unsurlardan biri de mitlere yapılan göndermelerdir. Aşağıdaki alıntı buna örnek olarak gösterilebilir;

'Zunni's name impressed me; his firm, although at the unlikely address of Caseros and Tacuarí, was nonetheless known as an old and reliable one.' (s.4)

'Zunni adı beni etkiledi, bürosu Caseros y Tacuarí gibi garip bir adreste olduğu hâlde köklü ve güvenilir bir yer diye bilinirdi.' (s.142)

Borges, öyküde Carlos Argentino'nun avukatına verdiği isimle ve bürosunun adresine ilişkin verdiği bilgiyle Zuniler'e atıfta bulunmaktadır. Zuniler, ABD' de New Mexico'da yaşayan ve pueblo yerli grubundan gelen bir Kızılderili halkıdır. Geçimlerini tarım ve ticaretle sağlayan ve kasabaların dış kısımlarında yaşayan bu halka ait yaratılış miti de bulunmaktadır (Leeming, 2017: 292). Caseros y Tacuarí ise normalde tüm avukatlık bürolarının olduğu Adliye'ye yakın olmayan başka bir adrestir (Fishburn ve Hughes, 1990). Büroyu böyle bir adrese yerleştirerek Borges kasabalara uzakta yaşayan Zuniler' e dikkat çekmiştir. Burada geçen 'Zuni' ve 'Caseros y Tacuarí' çevirmen tarafından tekrarlanarak olduğu gibi aktarılmış ve böylelikle yabancılaştırma yoluna gidilmiştir. Aynı cümle içerisinde büronun yeri 'an old and reliable one' olarak tasvir edilmektedir ve çevirmen burada birebir çeviri yöntemiyle 'eski/tarihi ve güvenilir' sıfatlarını kullanmak

yerine içerikteki anlamı kuvvetlendirmek için 'köklü ve güvenilir' ifadesini tercih etmiştir. Böylece dilimizde yaygın olan 'köklü' ifadesini kullanarak yazarı, okura yaklaştırmıştır.

Borges'in yazılarında sürekli var olan paradokslar ve bunların dilimizdeki karşılığı da dikkate değerdir. Borges, bir kişinin sonsuza kadar giden bir dizinin birimlerini sıralamaya çalıştığında ortaya çıkan ikilemi bir paradoks olarak ortaya koyar ve çevirmen bu paradoksu net olarak, anlaşılır bir şekilde okura iletebilmek için çeşitli kararlar almış ve çeviri yöntemleri uygulamıştır.

'Really, what I want to do is impossible, for any listing of an endless series is doomed to be infinitesimal.' (s.5)

'Yapmak istediğim şey gerçekten de olanak dışı. Çünkü sonsuza kadar giden bir dizinin birimlerini sıralamak olanaksız.' (s.145-146)

Bu kesitte çevirmen, kaynak dilde tek bir cümle olarak belirtilen konuyu hedef dilde iki farklı cümle olarak aktarmıştır. Bunun sebebi elbette hedef okuyucu için anlaşılabilirliği artırmak olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, '... is doomed to be infinitesimal' ifadesinin kelimesi kelimesine çevirisi '... sonsuz küçüklüğe maruzdur.' şeklinde olabilir. Ancak bu okuyucu da metnin akışını bozarak duraklamaya sebep olabileceğinden, çevirmen bu kısmı yalnızca 'olanaksız' şeklinde vererek hedef dilde akıcılığı sağlamış, dili yerleştiren okuyucu için dilsel farklılığı ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Sonuç

Çeviribilim araştırmacısı Lawrence Venuti, çeviride yalnızca akıcılık ve anlaşılabilirliği sağlanmaya çalışılmasını çevirmenin görünmezliği olarak açıklamıştır. Bu durum çevirmene ve her iki kültüre zarar verdiği için çevirmenin görünür olması gerektiğini savunmuştur. Çevirmenin görünmezliğini ortadan kaldırmak için ise yabancılaştırma stratejisini önermiştir. Venuti'nin yaklaşımı; edebî bir metnin orijinalinden hedef metne dönüşümünde ortaya çıkan çevirmen kararlarının betimlenmesinde ve bu metinlerin hedef okuyucuya ne ölçüde aktarılabilirliğinin incelenmesinde yol gösterici olmuştur. Yirminci yüzyıl başlarında beliren *Büyülü Gerçekçilik* akımı, anlatılması güç ve fantastik öğeleri gerçeğe birleştirmesiyle edebiyatçıların odak noktası hâline gelmiş, akımdan etkilenen pek çok yazar okuyucusuna büyümlü gerçekçi unsurlar aracılığıyla mesajını iletmiştir. Arjantinli ünlü yazar Jorge Luis Borges'in *Alef* adlı öyküsü bu akımın en çarpıcı örneklerinden biridir ve bu eserin diğer dillere yapılan çevirileri akımın izlerini ve Borges'in yazar olarak farklılığını ortaya koymak açısından önem teşkil etmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada Alef'in İngilizcesi ile Türkçeye yapılan çevirisi karşılaştırılmış, hikâyede yer alan büyümlü gerçekçi unsurların ne ölçüde yabancılaştırıldığı veya yerleştirildiğine ilişkin çözümleme yapılmış ve çevirmenin görünmezlik konumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle, büyümlü gerçekçi bir eserde yer alması gereken unsurlar dikkate alınarak, Alef'te bu unsurlar aranmıştır. İncelemeye alınan kesitler bu ön çalışmayla belirlenmiş ve bu kısımların Türkçeye yapılan çevirileri Venuti'nin çevirmenin görünmezliği yaklaşımına ilişkin olarak belirttiği yerleştirme ve yabancılaştırma stratejileri ekseninde değerlendirilmiştir. Yapılan inceleme sonunda, gerçek ile gerçeküstünün bir arada verildiği kesitlerin yerleştirme yoluyla okura aktarıldığı ve bu aktarma esnasında çevirmenin ekleme ve çıkarma gibi çeşitli yöntemler kullandığı belirlenmiştir. Anlatıcının büyümlü gerçekçi dünyaya inanan bakış açısının yansıtıldığı kesitlerde, tekrarlama ve birebir çeviri gibi yöntemler kullanılarak çevirmen tarafından yabancılaştırma stratejisinin benimsendiği görülmüştür. Bununla birlikte, öyküde gerçek

dışı unsur olarak yer alan Alef'in varlığının ve süregelen hayatın bir arada verildiği melez kısımlardan alınan kesitler, çevirmen tarafından çoğunlukla yabancılaştırma stratejisi kullanılarak aktarılmıştır. Büyülü gerçekçi eserlerde görülen bir diğer özellik ise eserlerde mitik ve paradoksal unsurlara yer verilmesidir. İncelemede bu açıdan elde edilen kesitlerde çevirmen yine dipnot kullanarak açıklama, özel isimleri tekrarlama ve birebir çeviri gibi yöntemlerle çevirisinde çoğunlukla yabancılaştırma stratejisi izlemiştir.

Sonuç olarak, Alef adlı öyküde yer alan büyülü gerçekçi unsurların çeviri süreci boyunca çevirmenin kelimesi kelimesine çeviri, dipnot kullanma veya tekrarlama gibi çeşitli yöntemler kullanarak çoğunlukla yabancılaştırma stratejisini benimsediği tespit edilmiştir. Bu da, çevirmen mevcudiyetinin daha fazla hissedildiğini, çevirmenin kaynak metindeki farklılıkları gözeterek çeviri yaptığını ve öykünün büyülü gerçekçi özelliklerinin hedef metine de yansıtıldığını göstermiştir. Diğer bir deyişle, çevirmen Venuti'nin eleştirdiği gibi çeviriye bir tüketim aracı olarak görmemiş, kaynak metinde yer alan Borges'in büyülü gerçekçilik akımındaki ustalığını ve mitolojik, dinî, kültürel bilgi birikimini belirgin bir şekilde yansıtan kısımları metnin temel özellikleri olarak kabul etmiş ve hedef metinde bunu yabancılaştırma stratejisi aracılığıyla vurgulamıştır.

Kaynakça

- Arargüç, M. F. (2016). 'Jeanette Winterson' in Vişnenin Cinsiyeti: Büyülü Gerçekçi Bir Dünya'. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1219-1235.
- Bars, M. E. (2013). 'Mitlerde Büyülü Gerçekçilik'. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 219-230.
- Batur, E. (1988). *Modern Dünya Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Gergedan
- Borges, J. L. (2001). Alef. (Çev. Uyar, T., Özgüven, F., Akerson, F., Beyaz, P.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1945' te yayımlandı).
- Borges, J. L. (1945). The Aleph. (Çev. Giovanni, N.T.). <http://www.phinnweb.org/links/literature/borges/aleph.html> adresinden 08.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Enrico, L. ve Andrea, P. (1996a). *Atlantis Martin Mysetere Kum Kitabı*. (Çev. Barka, A.). (3). İstanbul: Aksoy Yayıncılık
- Enrico, L. ve Andrea, P. (1996b). *Atlantis Martin Mysetere Alef*. (Çev. Barka, A.). (4). İstanbul: Aksoy Yayıncılık
- Erdem, S. (2011). 'Büyülü Gerçekçilik ve Halk Anlatıları'. *Milli Folklor*, 23(91), 175-188.
- Fishburn, E. ve Hughes, P. (1990). *A Dictionary of Burges*. London: British Library Cataloguing in Publication Data
- Gürçağlar, Ş. T. (2014). Çevirinin ABC'si. İstanbul, Say Yayınları, 2.Baskı
- Holmes, J. S. (1972). 'The Name and Nature of Translation Studies'. In Lawrence Venuti (Ed.) (2000) *The Translation Studies Reader* (172-185). London and New York: Routledge
- Kuşçu, N. K. (2014). 'Büyülü Gerçekçilik ve Çocuk Edebiyatı: Garajdaki Giz Örneği'. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 119-127.
- Leeming, D. A. (2017). A'dan Z'ye Dünya Mitolojisi (Çev. Soysal, N.). İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 2014'te yayımlandı).

- Lefevre, A. (1992). *Translation, History, Culture*. New York: Routledge.
- McBride, M. (2017). *Jorge Luis Borges, Existentialist: 'The Aleph' and The Relativity of Human Perception*. <https://brunel.rl.talis.com/items/DB8B9689-B4E1-AFAE-2DE9-E0191E0287DA.html> 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Shaw, D. L. (2005). The Presence of Myth in Borges, Carpentier, Asturias, Rulfo and García Márquez. *A Companion to Magical Realism*. Eds. Stephen M. Hart and Wen-chin Ouyang. Woodbridge: Tamesis
<http://www.borges.pitt.edu/sites/default/files/The%20Presence%20of%20Myth.pdf> adresinden 08.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. New York: John Benjamins Publishing Company.
- Turgut, C. Ö. (2003). *Latife Tekin Yapıtlarında Büyülü Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Venuti, L. (1995). *Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.